

4. Dates from the life and work of Patriarch Josyf Slipyj. Ukrainian Greek Catholic Church // [Electronic resource]. - Mode of access: [http://ugcc.ua/official/ugcc today / slipyj / dati_z_zhittya_% D1% 96_d% D1% 96yalnost% D1% 96_pat% D1% 96arha_yosifa_sl% D1% 96pogo_79007.html](http://ugcc.ua/official/ugcc%20today%20/slipyj/dati_z_zhittya_%D1%96_d%D1%96yalnost%D1%96_pat%D1%96arha_yosifa_sl%D1%96pogo_79007.html)
5. Dukhnych O. Mighty old man. How Lubomyr Husar became the moral authority of the nation // Novoevremya May 31, 2017 [Electronic resource]. - Access mode: <https://nv.ua/ukr/publications/mogutnij-starets-jak-ljubomir-guzar-stav-moralnim-avtoritetom-dlja-natsiji-spetsproekt-nv-65191.html>
6. Zavadskaya Y. His Beatitude, Lubomyr Husar, told about Joseph Slipyj in Vinnitsa // credo NEWS12 Sep 2012 [Electronic resource]. - Access mode: <http://credo.pro/2012/09/69066>
7. Klimonchuk O. The ex-head of the UGCC, His Beatitude Lubomyr, about his predecessor, who, incidentally, consecrated him to the bishop // // «Day» No. 23118 December 2012 [Electronic resource]. - Access mode: <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/yosip-slipiy-pragnuv-shchob-ukrayinci-povsyudi-vidchuli-shcho-nalezhat-do-odnogo>
8. Kudrik. T. Near Rome, the forgotten Ukrainian monastery of St. Theodore Studita is revived // Radio Liberty 24 October 2017 [Electronic resource]. - Access mode: <https://www.radiosvoboda.org/a/28813301.html>
9. Lubyanyov I. "Every Second Ukrainian is a Genius but All Lazy" // gazeta.ua February 24, 2012 [Electronic resource]. - Access mode: https://gazeta.ua/articles/history-newspaper/_kozhen-drugij-ukrayinec-genij-ale-vsi-linivi/424078
10. Mandzuk D. Metropolitan Joseph Slipyy spent 18 years in Soviet concentration camps // The Krai magazine February 08, 2012
11. Polishchuk N. .. "The first task of the Patriarch was the development of Ukrainian theological science and mutual trust," the round table in Kyiv to the 125th anniversary of Joseph Slipyj // The journal "Christian and the World" [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.xic.com.ua/z-istoriji-dumky/3-bogoslovja/433-2017-02-21-10-57-24>
12. Blind Joseph. Notes / ed. Ivan Datsko, Maria Goryacha. Lviv-Rome: UCU Publishing House 2014. - 608 p. + 40 il. Page 9
13. Syndyukov I. The Word of the Power of the Spirit // Day "No. 101, June 14, 2017 [Electronic resource]. - Access mode: <https://day.kyiv.ua/uk/article/podrobnyi-osobystist/slovo-pro-sylu-duhu>
14. TSN. It was not like anyone [Electronic resource]. - Access mode: <https://tsn.ua/blogi/themes/politics/vin-ne-shozhny-ni-na-kogo-938912.html>
15. Sheremet P., Titiš G. Lyubomyr Husar. Man with an Angel on his shoulder // "Ukrainian Truth" August 29, 2016 [Electronic resource]. - Access mode: <http://life.pravda.com.ua/society/2016/08/29/217171>
16. Shtuka S. METROPOLIT YOSIF SLIPIYA IN NATIONAL AND SPIRITUAL LIFE OF UKRAINE (1892-1984 RR) // International collection of scientific works "Ukraine-Europe-World". P. 230
17. Shchetkina K. Lyubomyr Husar. I want to be human / Katerina Shchetkin. Kh.: Vivat, 2017. - 272c. : Il. - (Series "The Pride of the Nation") p.54
18. Julia Ovsyanik. The Stinging Way of Joseph Slipyj // "zbruc" 04/05/2014 [Electronic resource]. - Access mode: <https://zbruc.eu/node/20872>

УДК 930.1(477)

Білоус Я.В.

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка

РЕПРЕСІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 30-Х РОКІВ ХХ СТ. ПРОТИ БОЛГАР ПРИАЗОВ'Я: ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ТРАГІЧНА ДОЛЯ С.В. ЦВЯТКОВА

В даній статті була розглянута проблематика репресій другої половини 30-х років ХХ століття проти болгар Приазов'я, в контексті Великого терору 1937–1938 років, коли сталінські репресії було різко посилено та доведено до максимуму своєї інтенсивності. На основі раніше невідомих архівних джерел було висвітлено трагічну долю С.В. Цвяткова.

Ключові слова: Приазов'я, болгарська національна меншина, сталінський тоталітарний режим, репресії, Великий терор, етнічні меншини.

Білоус Я.В. Репрессии второй половины 30-х годов ХХ в. Против болгар Приазовья: деятельность и трагическая судьба С.В. Цвяткова.

В данной статье была рассмотрена проблематика репрессий второй половины тридцатых годов ХХ века против болгар Приазовья, в контексте Большого террора 1937-1938 годов, когда сталинские репрессии были резко усилены и доведены до максимума своей интенсивности. На основе ранее неизвестных архивных источников была рассмотрена трагическая судьба С.В. Цвяткова.

Ключевые слова: Приазовье, болгарское национальное меньшинство, сталинский тоталитарный режим, репрессии, Большой террор, этнические меньшинства.

Belous Y.V. *Repressions of the second half of the 1930's. Against the Bulgarians of the Azov Sea: the activity and tragic fate of SV Tsvyatкова*

In this article, the problems of reprisals of the second half of the thirties of the 20th century against the Bulgarians of the Azov Sea were considered in the context of the Great Terror of 1937-1938, when Stalinist repressions were sharply strengthened and maximized. Based on previously unknown archival sources, the tragic fate of S.V. Tsvetkova.

Key words: Priazovye, the Bulgarian national minority, the Stalinist totalitarian regime, repression, the Great Terror, ethnic minorities.

Постановка проблеми. Політичні репресії кінця 30-их рр. ХХ ст. були спрямовані не тільки проти українського населення, але й проти представників національних меншин, що проживали на території УРСР у зазначений період. Жертвами політичних репресій були і представники болгарської спільноти, які переважно населяли південний регіон республіки і в основному займалися сільським господарством.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення масових політичних репресій другої половини 30-их рр. ХХ ст. на території Приазов'я та подальшею долею їх жертв займалися такі дослідники, як Н. М. Горохова [2], А. П. Даниленко [3], Д. Мельник [4], В. І. Мільчев [5], В. В. Мітков [6], [7], Л. Ф. Ноздріна [8], М. Г. Станчев [9]. Вище згадані автори детально опрацювали питання, пов'язані із політичним механізмом репресій, соціальним складом репресованих болгар та подальшою їх гіркою долею. Слід зазначити, що у той же час діяльність та доля відомого партійного діяча С. В. Цвяткова ще не була достатньо досліджена.

Мета статті. Виходячи з вище наведеного мета статті полягає у всебічному вивченні життя та діяльності С. В. Цвяткова, який став жертвою політичних репресій періоду «Великої чистки» 1937-1938 рр.

У дослідженні автором розглядається подієво-фактажевий матеріал та використовувався порівняльний метод. При написанні статті автором використано як загальнонаукові методи так і спеціальноісторичні: історико-хронологічний, порівняльно-історичний підхід.

Виклад основного матеріалу. Із початку існування радянської держави репресії були невід'ємним атрибутом її внутрішньої політики. Особливо репресії посилювалися у 1937-1938 рр., які увійшли в історію як роки масового терору. У цей період органи державної безпеки, керуючись рішенням вищих партійних органів, зокрема політбюро ЦК ВКП(б), проводили масштабну чистку країни. Серед репресованих у 1937-1938 рр. перше місце за політичним забарвленням займали заарештовані за так званими «лініями». Вони розподілялися у відповідних п'ятнадцяти напрямках. Серед цих напрямків по болгарській лінії було репресовано 1378 осіб [17, с. 55]. У той час на території УРСР за даними перепису 1937 р. проживало 74 862 представника болгарської національної меншини [23, с. 216]. У зазначений період найбільші «чистки» проводилися у місцях компактного проживання болгарської спільноти. Так, у 1937-1939 рр. на території Запоріжжя в селах Софіївка, Гюнівка, Радоловка, Зеленівка, Мануйлівка і Петровка органами НКВС була ліквідована так звана «контрреволюційна націоналістична болгарська повстанська організація», до складу якої входило близько 70 чоловік [26, с. 78]. У жовтні 1938 р. згідно з постановою «трійки» НКВС за «участь у контрреволюційній повстанській організації» 235 мешканців Коларівського болгарського національного району були засуджені до розстрілу [22, с. 160]. Сталінські репресії торкнулися також представників болгарської інтелігенції: письменників, поетів, журналістів, митців. Понад 600 із них загинули в концтаборах або були розстріляні. Серед них Н. Фуклев, А. Даскалов, Д. Скавов, В. Конев, Г. Кристев, Г. Жушар, Д. Гачев та ін. [11, с.17]. Політичні репресії торкнулися і болгар, які у свій час займали керівні посади у партійно- державному керівництві УРСР та СРСР. Зокрема, в 1937 р. за звинуваченням в антирадянській діяльності судом Військової Колегії Верховного суду СРСР був засуджений до розстрілу перший секретар Коларівського районного комітету КП(б)У С.В. Цвятков.

Степан Васильович Цвятков народився в 1905 р у селі Коларівка Приморського району Запорізької області. Трудову діяльність розпочав з посильного волосного виконкому. В 1923 – 1924 рр. працював на посаді секретаря сільської ради, голови Комітета незаможних селян. З 1925 – 1927 він працює секретарем райкому комсомолу. З 1927 року С. В. Цвятков займає різні посади у Коларівському виконкомі. Ще на початку своєї кар'єри він вступив у лави ВКП(б). Це дозволило С. В. Цвяткову з 1930 р. стати секретарем Ботівського райкому партії [9, с. 520]. Пізніше перспективний керівник був відраджений на навчання у Москву, де він очолив болгарську секцію Комуністичного університету національних меншин Заходу (КУНМЗ). Після закінчення університету в 1933 р. С. В. Цвятков отримав посаду секретаря Коларівського райкому КП(б)У. Він займає відповідальну посаду у складні часи, коли у республіці завершалася кампанія суцільної колективізації, наслідком якої став голодомор 1932-1933 р. Завдяки наполегливій праці С. В. Цвяткова населення району unikло жаклих наслідків голоду. Восени 1933р. район на місяць раніше призначеного терміну виконав план хлібозаготівель в обсязі 2 тис. тон. [8, с. 95]. Але із другої половини 30-их рр. ХХ ст. в СРСР і союзних республіках посилюється боротьба із різного роду шкідниками та ворожими елементами. У 1936 р в Коларівському райкомі розглядаються питання про контрреволюційну діяльність національних троцькістських елементів у Преславському педтехнікумі, про троцькістські ухили самого С. В. Цвяткова, підкресливши, що він «ухилив від лінії партії немає» [2, с. 271]. Але справа цим не завершилася. Про це свідчить оперативний наказ народного комісара внутрішніх справ СРСР М. Єжова за № 00447 від 30 липня 1937 р. «Про операцію з репресування колишніх куркулів, кримінальників та інших антирадянських елементів», який мав поставити останню крапку у справі знищення традиційних ворогів радянської влади. У відповідності з цим наказом орган НКВС арештовують С. В. Цвяткова 7 липня 1937 р., а 11 липня 1937 р. бюро Комарівського райкому партії виключають його з партії « як ворога народу, зрадника партії і робітничого класу». Розглядаючи справу С. В. Цвяткова репресивно-каральні органи зпиралися на окремі розпорядження Й. В. Сталіна від 3 серпня 1937 р. наступного змісту: « За останній час у краях, областях та республіках викрита шкідницька робота ворогів народу в області сільського господарства, спрямована на підриг господарства колгоспників та на провокування колгоспників на незадоволення проти радянської влади шляхом цілої системи знущань та глумливості над ними... ЦК ВКП(б) зобов'язує обкоми, крайкоми та ЦК компартії організувати у кожній області у районах 2-3

відкритих показових процеси над ворогами народу – шкідниками сільського господарства, які пробралися до районних партійних, радянських та земельних органів ... широко висвітлити хід судових процесів у місцевій пресі [1, с. 40]. Вже 15 вересня 1937 р. на засіданні виїзної сесії Військової колегії Верховного суду СРСР було прийнято рішення про засудження С. В. Цвяткова до вищої міри покарання – розстрілу. Вирок було виконано у Дніпропетровську 17 липня 1937 р. Його було реабілітовано помертвено в 1957 р. [2, с. 271]. Так трагічно обірвалося життя секретаря Коларівського райкому партії С. В. Цвяткова, який своєю наполегливою працею сприяв піднесенню добробуту болгарського населення Приазовського краю.

Частина болгарського населення було репресовано за шпигунство на користь інших держав. За період з 1 жовтня 1936 р. до 1 липня 1938 р. за болгарське шпигунство було заарештовано і засуджено 691 чоловік [2, с. 125].

Всього за даними статистичного звіту начальника 8-го відділу УДБ НКВС УРСР Л.Г. Мунвеза про оперативно-слідчу роботу органів НКВС УРСР за термін з 1 червня 1937 р. до 4 січня 1938 р. обласними трійками було за- суджено 381 особи болгарської національності [1, с. 251]. Загальну кількість болгар, що відбували покарання в таборах НКВС, привів у своєму статистичному довіднику дослідник М. Станчев. За його підрахунками на 1 січня 1939 р. у таборах знаходилось 796 ув'язнених осіб болгарської національності [23, с. 231].

Проаналізувавши шкільні підручники з історії України для 11 класу, я дійшла висновку, що тема національних меншин в Україні не достатньо висвітлена. Так наприклад в підручнику за авторства Струкевича стоввно даної проблеми присутні декілька рядків. Лише в підручнику авторства Пометун О. І, Гулан Н.М. присутній цілий пункт в параграфі. Отже, тематика репресій проти національних меншин в Україні загалом в шкільних підручниках розкрита дуже мало. На мою думку, це є негативним явищем, тому що учні не можуть цілком оцінити та проаналізувати події, що як наслідок не дає можливості мати повну картину подій які відбувалися на наших теренах.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Вивчення та всебічний аналіз вищенаведених матеріалів свідчить про те, що наприкінці 30-их рр. ХХ ст. сталінський тоталітарний режим розпочав масові політичні репресії, жертвами яких стало і болгарське населення України. Репресії торкнулися представників різних соціальних верств: селянства, творчої інтелігенції, керівної ланки партійно-державного апарату. Проблема піднята у статті вивчена ще недостатньо і потребує подальшого дослідження, зокрема з таких питань торкаються визначення кількості репресованих болгар у зазначений період по окремим національним районам великих промислових міст півдня України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильєв В. Вплив « Великого терору 1937 – 1938 рр. на економічні процеси в УРСР / В. Васильєв // 3 архівів ВУЧК – ГПУ – НКВД – КГБ. – 2004. – № (22/23) – с. 35 – 58.
2. Галахова Н. М. Болгари Запорізького краю. Історія та сучасність / Н. М. Галахова // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя, ЗНУ – 2010. – Вип. XXVIII. – с. 268 -273.
3. Даниленко А. П. Сталинские репрессии против болгарского населения Украины / А. П. Даниленко // Болгарське населення півдня України: Дослідження і документи. – Вип. 1 – Запорізький державний університет . Державний архів Запорізької області . Запорізьке товариство болгарської культури. Редкол. : М. Д. Неков, В. С. Орлянський , О. С. Тедеев. – Запоріжжя, 1993. – с. 154 – 152.
4. Мельник Д. Правда про Цвяткова: повернені імена / Д. Мельник, Е. Осипенко // Запорізька Січ – 1994. – 14 липня.
5. Мільчев В. І. Ренесанс та репресії: болгар Таврії у перші два десятиріччя радянської влади радянської влади (1920 - 1939) / В. І. Мільчев, Ж. В. Псева /// Джерела з історії Південної України. Том 9 / Мемуари та щоденники. Частина 2. / Упорядники: А. Бойко, А. Мільчев. – Запоріжжя: ТанDEM – У. – 2006. – с. 27 -81.
6. Митков Васильєв. Болгари в Таврії: 150 лет истории / В. Митков. – Запорожье : Интер – М, 2012. – 100 с.
7. Митков Васильєв. Голгофа болгар Таврії: анатомія репресій (1920-е – 1940-е годы) / В. В. Митков. – Запорожье: ТанDEM - У, 2009 – 244 с.
8. Ноздріна Л. Ф. Болгари Приазовья – учасники исторических событий XX века / Л. Ф. Ноздріна // Матеріали міжнародної наукової конференції « IV Приазовський болгаристичний семінар.» - Велико-Тирново - Мелітополь: Видавництво Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, 2012. – с. 90-100.
9. Станчев Михаил. Болгари в Российской империи, СССР, странах Балтии и СНГ. Том 2. Биографическая инцеклопедия / М. Станчев. – Харьков: ИПП « Контраст», 2016. – 592 с.

REFERENCES

1. Vasiliev V. Influence of the Great Terror of 1937-1938 on economic processes in the Ukrainian SSR / V. Vasiliev // From the archives of the VUCHK - GPU - NKVD - KGB. - 2004. - No. (22/23) - p. 35 - 58.
2. Galakhova N. M. Bulgari of the Zaporizhzhya region. History and Modernity / N. M. Galakhova // Scientific Papers of the Historical Faculty of Zaporizhzhya National University. - Zaporizhzhya, ZNU - 2010. - Vip. XXVIII. - with. 268-273.
3. Danilenko A. P. Stalinist repressions against the Bulgarian population of Ukraine / A.P. Danilenko // Bulgarian population of southern Ukraine: Studies and documents. - Whip 1 - Zaporizhzhya State University. State Archive of Zaporizhzhya Oblast. Zaporizhzhya Society of Bulgarian Culture. Redneck : M. D. Nekov, V. S. Orlyansky, O. S. Tedeyev. - Zaporozhye, 1993. - p. 154-152.
4. Melnyk D. The Truth About Tsvyatkov: Returned Names / D. Melnyk, E. Osipenko // Zaporizhzhya Sich - 1994. - July 14.

5. Milchev V.I. Renaissance and repression: Bulgarians of Tavia in the first two decades of the Soviet power of Soviet power (1920-1939) / V.I.Milchev, Zh. V.Pseva // Sources on the history of Southern Ukraine. Volume 9 / Memoirs and diaries. Part 2. / Organizers: A. Boyko, A. Milchev. - Zaporozhye: Tandem - U. - 2006. - p. 27 -81.
6. Mitkov Vasily. Bulgarians in Tavia: 150 years of history / V. Mitkov. - Zaporozhye: Inter - M, 2012. - 100 p.
7. Mitkov Vasily Vasilievich. Golgotha of the Bulgarian Tavia: Anatomy of Repressions (1920s - 1940s) / V.V. Mitkov. - Zaporozhye: Tandem - U, 2009 - 244 p.
8. Nozdryna L.F. Bulgarians of the Azov region - participants of historical events of the twentieth century / L.F. Nozdryn // Materials of the international scientific conference "IV Priazovsky bulgarian seminar." - Veliko Tyrnovo - Melitopol: Publishing House of Melitopol State Pedagogical University named after Bogdan Khmelnytsky, 2012. - p. 90-100.
9. Stanchev Mikhail. Bulgarians in the Russian Empire, the USSR, the Baltic States and the CIS. Volume 2. Biographical Intercyclopedia / M. Stanchev. - Kharkiv: IPA "Contrast", 2016. - 592 pp

УДК 372.48

Венгеровський С.Б

Вищий комунальний навчальний заклад

Сумської обласної ради

«Лебединське педагогічне училище імені А. С. Макаренка»

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

В статті висвітлюються перспективи застосування краєзнавства в початковій школі та розглядаються головні умови і аспекти його розвитку.

Ключові слова: краєзнавство, екскурсія, краєзнавча діяльність.

Венгеровський С.Б. Проблемы подготовки учителей начальной школы к применению элементов краеведения в учебном процессе.

В статье рассматриваются перспективы применения краеведения в начальной школе и анализируются основные условия и аспекты его развития.

Ключевые слова: краеведение, экскурсия, краеведческая деятельность.

Vegerovskiy S. B. Problems of primary school teachers` training for the use of elements of regional studies in the educational process.

Prospects for the development of regional studies in elementary school are covered in the article.

Key words: regional studies, excursion, regional studies activity, motivation for regional studies.

Використання краєзнавства в освітньому процесі в Україні має глибокі історичні традиції. Так вагомим внеском в основу краєзнавчого принципу навчання учнів природознавству стала художня спадщина геніального майстра українського слова Т. Шевченка. Подорожуючи майже по всій Україні, він створює чудові реалістичні малюнки, що відображають краєвиди різних куточків України, зокрема й Переяславщини, її історію та побут, красу цього краю, його фольклор. Т. Шевченко прагнув створити доступні підручники для навчання селянських дітей історії України, етнографії, географії. Він був переконаний, що навчання в школі має здійснюватися материнською, рідною мовою, мріяв про справжню народну школу, яка б виховувала молодь у дусі любові до народної культури рідного краю.

Аналіз літератури і наукових праць дозволив виявити, уточнити і сформулювати такі соціально-педагогічно значущі функції краєзнавчої роботи, які одержали віддзеркалення в дослідженнях сучасного періоду: діагностична, екологічна, валеологічна, корекційно-реабілітаційна, корекційна, виховна, організаційно-комунікативна, профорієнтаційна, гедоністична, розвивальна, пізнання і дослідження, виховна, тощо.

В останні два десятиліття спостерігається зростання інтересу теоретиків та практиків до організації краєзнавчої роботи. Дослідники відзначають великі можливості краєзнавства в розвитку системи цінностей особистості, формуванні національної самосвідомості, у поліпшенні міжособистісної взаємодії дитячого колективу і первинної адаптації дитини в школі. Краєзнавча робота розглядається також як важлива частина соціальної педагогіки. Особлива актуальність краєзнавчої роботи є сьогодні нагальною, у зв'язку з проблемами екології людини і природи, валеологічними аспектами життєдіяльності молодшого школяра та педагога.

Таким чином, виникла диспропорція між практикою в галузі краєзнавчої роботи і рівнем вивчення, розробленості в теоретичному плані системи підготовки вчителів початкових класів до її здійснення. Названа проблема визначила необхідність до наукового переосмислення суспільного і особистого досвіду в справі підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації краєзнавчої роботи учнів, оскільки вона була в центрі уваги впродовж тривалого часу особистої практичної краєзнавчої роботи.

Виявлені аспекти шкільного краєзнавства доводять необхідність подальшого розвитку краєзнавчого компоненту в початковій школі і відповідно інтенсифікації підготовки майбутніх вчителів до використання краєзнавчих знань в освітньому процесі.